

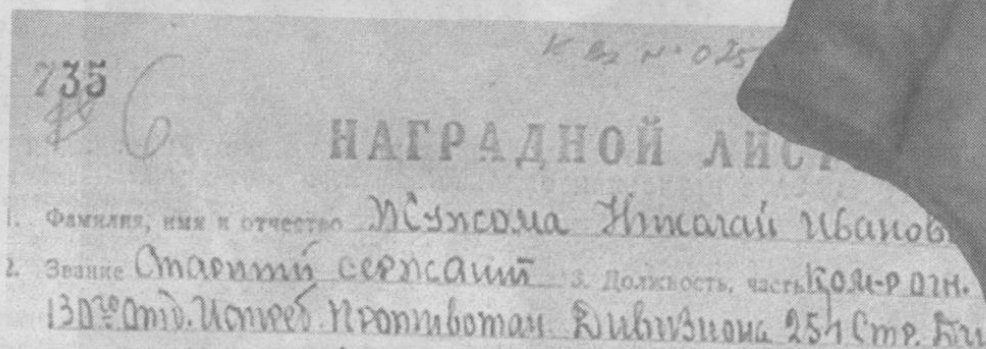
# Одинадцять поранень та сім контузій

З 1946 року мешкав у Глухові Сумської області. Помер 24 вересня 1981 року. Похований на Вознесенському кладовищі. Його ім'я носять Глухівська школа-інтернат-ліцей, де створений музей Героя, вулиці в Черкасах і Глухові.

Ті, хто особисто знали Миколу Івановича, стверджували: його зовнішність була не те, що не геройською, а швидше навпаки. Скромний, небагатослівний, аж наче сором'язливий – ніщо не вказувало на виняткові бойові заслуги ветерана. Ніколи не випинав грудей із Золотою Зіркою і багатьма іншими нагородами, жодного разу не скористався пільгами, що належали за статусом, жив у простенькій хатині в поліському Глухові.

Ось тільки багато років поспіль зі своєї пенсії справно перераховував гроші на рахунок № 1601806 у Державному банку СРСР, відкритому для допомоги дітям, що після війни залишилися без батьків. Сам сирота, він розумів, як ведеться без батька та матері.

Ім'я Миколи Жужоми назавжди вписане в історію Великої Вітчизняної війни не тільки на Батьківщині, а й у низці країн світу.



А ще залюбки зустрічався з учнями, студентами, земляками. Хоч і не вмів тримати промови перед аудиторією, все ж за скупими розповідями проглядалася відчайодно-мужня і водночас легко ранима душа.

Утім, мав раниму не тільки душу, а й тіло. Неймовірно, але факт: протягом воєнних років він отримав 11(!) поранень і був 7 (!) разів контужений. В окремі хвилини його життя трималося не на волосині, а на тонесенькій павутинці, що могла порватися за найменшого подиху...

Вочевидь, сам Бог тримав над ним свою благословенну Десницю, вів життєвими дорогами-шляхами, обєрігаючи від смерті. Та коли вона прийшла на 60-му році, не тільки офіційна комуністична пропаганда віддала належні почесні його славі. В міськрайонній газеті «Глухівська трибуна» за 26 вересня 1981 року поряд зі співчуттями-некрологами партійних комітетів різних рівнів надрукували маленьку замітку за підписами сусідів небіжчика: вони схилили голову в жалобі за доброю серцем і душею людиною. Як для того часу, факт вельми промовистий і щемливий.

«Я не буду його оперувати...»

Ще в дитинстві доля немилосердно жорстоко поставилася до Миколиних батьків. Трагічна загибель тата, який трудився шахтарем, а затим смерть мами, серце якої не витримало такого удару. Довелося хлопцеві сповна скуштувати сирітського життя в дитячому будинку, де одержав перші уроки добра, милосердя, співчутливості.

Представитель Украинского Записки в СССР (Украинского С...)  
1. Год рождения 1922 5. Национальность: Украинцы 6. Партийность  
7. Участие в гражданской войне (последующих боевых действиях по защите СССР)  
войне (где, когда) 10-30т. фр. с 26.04 по 16.05.1942г. и др. Укр.  
3. Имеет ли ранения и контузии в Отечественной войне. Тяжкие Раны  
9. С какого времени в Красной Армии с 20.09.1939 года.  
Константиновский РК, Сталинской  
1. Чем ранее награжден за личные отличия, орд. Красной Звезды  
т.кратко, конкретное изложение личного боевого подвига  
вторично форсировал в межд. перелом реки Днепр в р  
танковую атаку противника 14.11.42 года на  
панк и уничтожил три огневые расчетные точки. 16.11.  
на село Дожовка уничтожил пять огневых точек и у  
летел и пелоту, проводил вилько укрепленную линию  
районе села Дожовка, тем обеспечил занятие его М.  
пленки на город Теркаси, бойдя в тил противнику, навод  
порядков пелоты и пелоты со своим взводом боролся н  
танковой контратаке расстреливая из орудий в  
Ника, уничтожил взводом в этом бою три немец  
автомашин и расстрелял до 50 немецких солдат  
охранен со взводом, имея в строю из 11 человек бой  
Жукова прорвал из окружения и вывел всех жив  
ишь с пелотой. Действия в районе хутора Кошати  
и захвачено два немецких танка, уничтожено пять  
тивника и до 63 немецких солдат и офицеров. В оди  
Залом, выбивши из строя командира взвода. 22.10.  
кварталом до батальона из орудия в ночь расстрелял  
когда выжили несколько снаряды. Расстреливая бронев  
огневой рубеж взводом у деревни. Делю на счету п  
в уничтоженных артиллерийских и 2 пленками. Достоин  
Герой Советского С  
Командир Каминский  
ноября 1943г.



Вступив до Київського піхотного училища, навесні 1941 разом із однокурсниками виїхав у літні табори до Молдови. І коли одного червневого дня пролунав сигнал тривоги, сподівався, що вона – навчальна. Але помилився: на довгих 4 роки війна закрутила юнака у смертельному вихорі, наче випробовуючи на міцність і витримку. У складі військ Південно-Західного фронту сержанту М. Жужомі довелося стримувати шалений натиск фашистських військ, вступаючи у двобій то з піхотою, то з танками, то з літаками.

Якось один із повітряних стерв'ятників «засік» кулемет Миколи, з якого він поливав вогнем фашистів. Пілот знахабнів настільки, що знизився ледь не до крон дерев. І хоча «максим» бив прицільно, все ж німцєві вдалося вдарити чергою по сміливцю...

Аж на третю добу солдата знайшли місцеві жителі. Доставили до польового госпіталю, де хірург уважно оглянув рани. Опісля важко зітхнув і сказав: «Я не буду його оперувати – не справлюся». Тож першим літаком бійця відправили аж до Полтави, де лікарі буквально витягнули його з того світу.

Чи міг він тоді подумати, що це – тільки перше поранення, що буде ще дванадцять, а разом із

## ДОВІДКА

Микола Жужома народився 10 січня 1922 року в Костянтинівці на Донбасі. З вересня 1939 року в лавах Червоної Армії. У роки Великої Вітчизняної війни за форсування Дніпра посмертно (як виявилось пізніше – помилково) був удостоєний звання Героя Радянського Союзу. Відзначений багатьма орденами і медалями СРСР, Югославії, Польщі, кавалер «Срібної зірки» США.

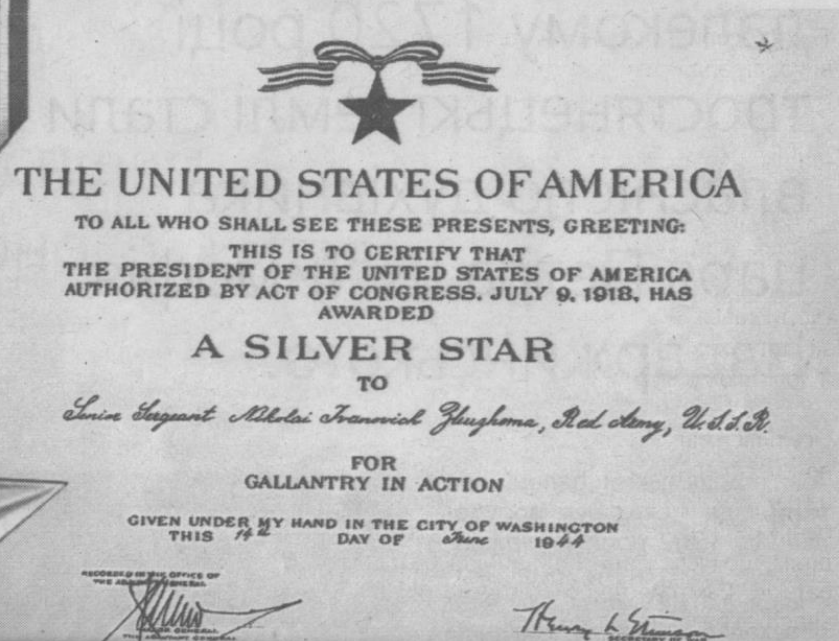
Президент США «у відповідності з рішенням Конгресу нагородив Жужому Миколу Івановича (СРСР) за виняткову хоробрість у бою».

не тільки тримали оборону, а й контратакували. Під час штурму кулеметного гнізда сержант потрапив під ворожий вогонь, хоча й устиг жбурнути в'язку гранат. Але сам утратив свідомість. Бійці перенесли командира в безпечне місце, продовжуючи бій. Це було п'яте поранення, яке виявилось чи не найтяжчим.



Як розповідали родичі Миколи Івановича (сам він про це не волів розповсюджуватися), його кілька разів викликали до комісаріату, вимагаючи віддати нагороду до посольства Югославії у СРСР на знак солідарності з радянським партійним керівництвом.

Після чергової профілактичної бесіди він таки здався, хоча в найзапекліших боях виходив переможцем (вочевидь, ідеологічний двобій для фронтовика виявився складнішим). І до цього часу невідомо, що то був за орден. Як розповіли працівники Глухівського краєзнавчого музею, свого часу вони робили запит до історичних архівів:



Чи міг він тоді подумати, що це – тільки перше поранення, що будуть ще десять, а разом із ними – сім контузій? Що йому доведеться звільняти не тільки українську землю, а тримати оборону під Москвою, воювати в Польщі, Угорщині, Югославії, Чехословаччині, зрештою – рятувати союзників – солдатів США, які потрапили у вороже кільце і вже майже попрощалися з життям?

Не знав і не міг знати всього цього солдат. Стиснувши зуби, терпів післяопераційний біль, а коли відчув сили, відразу ж попросився на фронт. Випало брати участь у військовому параді в Москві 7 листопада 1941-го, звідки вирушив на оборону столиці. Як командир гарматної обслуги у складі Окремої протитанкової дивізії разом із однополчанами витримав двадцять танкових атак ворога.

З історії війни відомо, що Микола Жужома разом із бійцями впритул розстрілювали ворожу техніку, нищили пляшками із запальною сумішшю. Вже тоді про нього казали, що народився в сорочці, хоча вона, сорочка, була просякнута кров'ю.

## Черкаська висота Героя

Війна котилася далі й далі, а з нею верстав бойові кілометри Микола. Особливо запеклі бої точилися на черкаській землі. Відступаючи, гітлерівці не встигли знищити переправу через Дніпро, чим швидко скористалися п'ятеро сміливців на чолі з Жужоמוю. Закріпившись на протилежному березі, з відчайдушністю

п'яте поранення, яке виявилось чи не найтяжчим.

Повністю до тям прийшов аж у Ташкенті, у військовому госпіталі. Довго зважав до незвичної тиші, до того, що ніхто не кричить, не гукає в атаку. Хоча ніде не бачив такої кількості поранених і скалічених.

Одного разу лікар приніс військову газету, в якій був надрукований знімок із підписом: Микола Жужома біля самохідної гармати. Поцікавився, чи це справді він?

Довго вдивлявся у світлину – на своє закіптюжене обличчя, бойових товаришів. А таки справді хтось із фотокореспондентів зафіксував цю мить. Ось тільки внизу зазначалося, що сержант М. Жужома... загинув смертю хоробрих, і, що за бій на Дніпровському напрямку йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Указ датований 22 лютого 1944 року (№ 2563).

Тільки тоді збагнув, що його зарахували до числа загиблих. А вже пізніше з'ясувалося, що в тому черкаському бою М. Жужома, взявши на себе командування стрілецьким батальйоном, разом із бійцями знищив шість ворожих танків, кілька десятків фашистів, чимало бойової техніки ворога.

**«Усім,  
хто побачить  
цю нагороду, –  
привітати»**

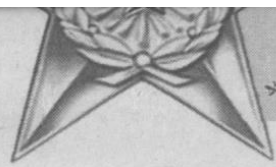
За життя Микола Іванович чи не найчастіше пригадував бій на-

прикінці війни, коли йому довелося визволяти з фашистського оточення американських союзників.

Американський десант поспішав на допомогу радянським військам, але сам опинився у пастці. Кілька спроб визволити союзників не увінчалися успіхом, і тоді командування сформувало танкову групу, до складу якої ввійшов і екіпаж М. Жужоми.

Атаку провели настільки блискучо і несподівано, що фашисти навіть не встигли вчинити серйозний опір. Хоча одним снарядом підбили танк, який буквально перекинувся. Тоді вже на допомогу поспішили визволені американці... Лейтенанту Жужомі дісталось чи не найбільше – поранення і контузія. Але вдячні американці пообіцяли, що не забудуть свого визволителя.

Так і сталося. Невдовзі офіцера викликали до Москви, де Михайло Калінін вручив йому другий орден Червоної Зірки, а за якусь хвилину прізвище Жужоми знову оголосили для нагородження. Цього разу представник американського командування (цілком імовірно, що це міг бути тодішній посол США в СРСР Аверел Гарріман) вручив «Срібну Зірку» США, якою відзначають за особливі військові заслуги перед країною. Як наголошувалося в документі, президент США «у відповідності з рішенням Конгресу нагородив Жу-



*Никола Жужома*  
SECRETARY OF WAR

жому Миколу Івановича (СРСР) за виняткову хоробрість у бою».

У нагородному листі – цікавий припис: «Усім, хто побачить цю нагороду, – привітати». Свого часу Микола Іванович розповідав, як на запрошення американської сторони їздив у гості за океан. І справді – там, де він виступав, йому віддавали честь навіть вищі військові посадовці, не кажучи про рядових чи офіцерів. Бо «Срібна Зірка» для американців – це особлива відзнака.

## Чи був Жужома Героєм Югославії?

У фронтівій біографії Героя є один особливий епізод, пов'язаний із країною, якої уже немає на карті світу. Свій останній бій М. Жужома провів у горах Югославії, де й отримав останнє поранення. За свідченням істориків, за ті подвиги його удостоїли однієї із найвищих югославських нагород, хоча деякі дослідники стверджували, що то була Зірка народного Героя цієї країни.

Повністю встановити історичну істину поки що не вдалося, оскільки одержану нагороду фронтовику довелося примусово-добровільно віддати в Глухівському військоматі. Сталося це після війни, тоді, коли між СРСР і Югославією (читай між Йосипом Сталінін і Йосипом Броз Тіто) загострилися відносини і балканську країну віднесли до числа зрадницьких.

єдине, про що їм повідомили, серед представлених до звання народного Героя Югославії прізвище М. Жужоми не значиться, а багато що з архівних документів утрачено. Але це аж ніяк не применшує його бойових заслуг перед народами Балкан.

Подією, подібна історія свого часу трапилася і зі «Срібною Зіркою» США, що цілком імовірно, якщо пригадати початок 60-х років і загострення відносин між двома країнами. Але тоді Миколі Івановичу вистачило мужності, категоричності і рішучості відмовити компартійним ідеологам. Тож на всіх світлинах можна бачити не тільки радянські, а й закордонні ордени та медалі.

Хоча, за великим рахунком, справа не в цьому. Головне – до імені Героя в Глухові особливе трепетне ставлення. Над його могилою височіє величний пам'ятник (до речі, похований поруч із Героєм Радянського Союзу, командиром глухівських партизанів Петром Кульбакою), міські екскурсії передбачають відвідини іменної вулиці, будинку, в якому мешкав. Пам'ятають про свого колишнього працівника на вапняному і коноплепереробному заводах. Іншими словами, він залишив добру пам'ять своїми легендарними бойовими і конкретними трудовими справами.

© Олександр ВЕРТИЛЬ,  
Петро НЕСТЕРЕНКО,  
фото Володимира КОВАЛЕНКА